

Opvolging in de landbouw: huidige trends en toekomstig grondaanbod

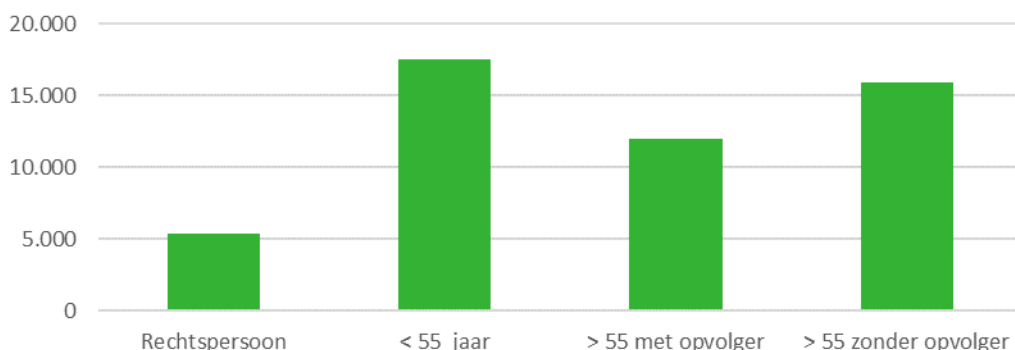
Jop Woltjer en Martien Voskuilen

In 2023 zijn er 15.900 bedrijven zonder opvolger, blijkt uit de Landbouwtelling. Dat is maar liefst 57% van bedrijven met een bedrijfshoofd van 55 jaar of ouder. De meeste van deze bedrijven zijn echter vrij klein. Dit betekent dat, op de middellange termijn, 317.000 ha landbouwgrond in Nederland op de markt kan komen. Dit toekomstige aanbod is echter onzeker, omdat ondernemers mogelijk besluiten hun bedrijf toch voort te zetten of opvolgers zich alsnog terugtrekken.

Leeftijd bedrijfshoofden en opvolgingssituatie

Geen opvolger voor 15.900 bedrijven

In 2023 telde Nederland 50.600 land- en tuinbouwbedrijven die 1,8 mln. ha cultuurgrond in gebruik hadden. De meeste bedrijven – 45.300 – worden gevoerd in de vorm van eenmanszaken en samenwerkingsvormen, zoals maatschappen en vennootschappen onder firma.

Figuur 1 Aantal rechtspersonen en persoonlijke bedrijven naar leeftijd bedrijfshoofd en opvolging, 2023

Bron: CBS-Landbouwtelling, Wageningen Economic Research.

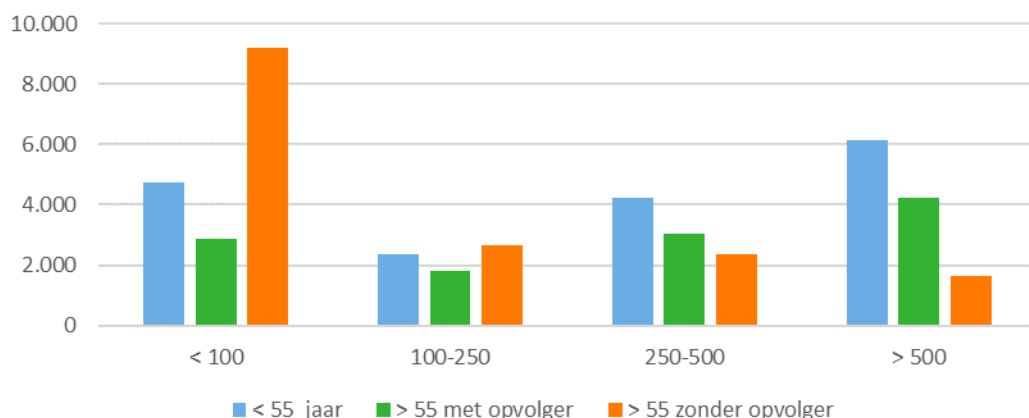
Een minderheid van 5.300 bedrijven (11%) heeft de vorm van een rechtspersoon, vrijwel allemaal besloten vennootschappen. De rechtspersoon komt vooral voor in intensieve, minder sterk grondgebonden sectoren, zoals in (glas)tuinbouw en hokdierhouderij. Vooral grotere bedrijven kiezen voor deze rechtsvorm in verband met aansprakelijkheid, belastingen en financieringsmogelijkheden. De Landbouwtelling stelt geen vragen over opvolgers bij rechtspersonen, daarom zijn deze bedrijven apart opgenomen in figuur 1.

Op 61% van de persoonlijke ondernemingen is het bedrijfshoofd 55 jaar of ouder. Bij een bedrijfsvoering die uit meerdere personen bestaat is gevraagd naar de leeftijd van het bedrijfshoofd met de grootste zakelijke en bedrijfsmatige verantwoordelijkheid. Als de bedrijfshoofden evenveel verantwoordelijkheid dragen, dan is gevraagd naar de leeftijd van de oudste ondernemer.

Van de 27.900 bedrijven met een bedrijfshoofd van 55 jaar of ouder hebben 12.000 bedrijven aangegeven dat er een opvolger is (figuur 1), ofwel 43%. Voor de overige 15.900 bedrijven is er volgens de opgave in de Landbouwtelling geen opvolger.

Bereidheid opvolging neemt toe met de bedrijfsomvang

De animo om een bedrijf over te nemen wordt vooral bepaald door de bedrijfsomvang en daarmee de verdien capaciteit. Bij een toenemende omvang stijgt het opvolgingspercentage sterk, van 24% op bedrijven met een omvang van minder dan 100.000 euro Standaardopbrengst (SO), 41% bij een omvang van 100.000-250.000 euro SO, 56% bij een omvang van 250.000-500.000 euro SO, tot 72% op bedrijven met een omvang van meer dan 500.000 euro SO.

Figuur 2 Aantal persoonlijke bedrijven naar omvang (1.000 euro SO) en leeftijd bedrijfshoofd en opvolging, 2023

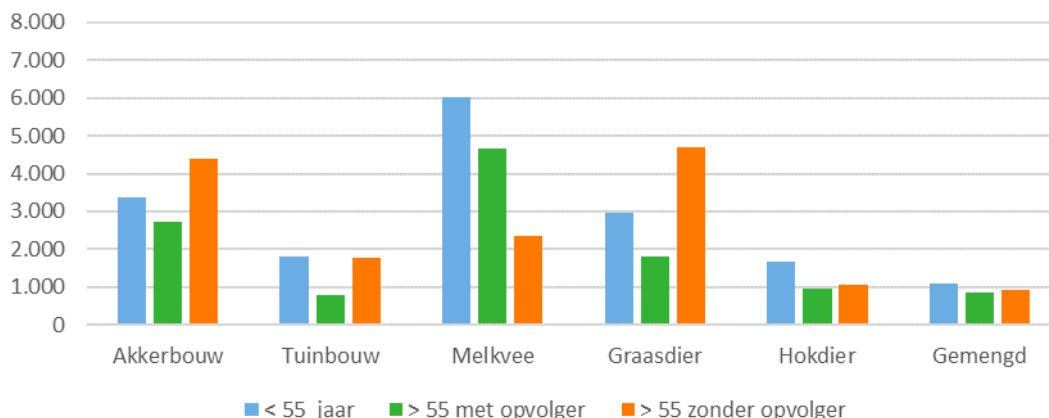
Bron: CBS-Landbouwtelling, bewerking Wageningen Economic Research.

De bedrijven zonder opvolger (15.900 in 2023) zijn dan ook vrij klein met een gemiddelde omvang van 202.000 euro SO per bedrijf, tegen 539.000 euro SO voor alle bedrijven. Het merendeel (58%) van de bedrijven zonder opvolger heeft een omvang onder de 100.000 euro SO (figuur 2).

Meeste opvolgers op melkveebedrijven

Naast de bedrijfsomvang speelt het bedrijfstype een rol in de belangstelling voor opvolging. Het opvolgingscijfer loopt uiteen van 28% op de graasdierbedrijven (exclusief melkveebedrijven), 38% op de akkerbouwbedrijven tot 66% op de melkveebedrijven. De reden van dat laatste vrij hoge cijfer is onder meer dat veel oudere ondernemers zonder potentiële opvolger al eerder gestopt zijn met melken, waarbij het bedrijf vaak wordt voortgezet als graasdier- of akkerbouwbedrijf. De

graasdierbedrijven vormen dan ook een vrij grote groep (zeer) kleine bedrijven met een wat ouder bedrijfshoofd zonder opvolger: 85% van de graasdierbedrijven is kleiner dan 100.000 euro SO; voor de akkerbouwbedrijven geldt dat voor 56% van de bedrijven. De opvolgingsbereidheid in een sector is dus voor een belangrijk deel terug te voeren op de bedrijfsomvang (en daarmee in verdien capaciteit, zie hiervoor). Daarnaast spelen de toekomstperspectieven van een sector (markt) en de omgeving van het bedrijf (ontwikkelingsmogelijkheden) hierin een rol.

Figuur 3 Aantal persoonlijke bedrijven naar bedrijfstype en leeftijd bedrijfshoofd en opvolging, 2023

Bron: Wageningen Economic Research.

De meeste bedrijven zonder opvolger zijn graasdier-, akkerbouw- of melkveebedrijf (figuur 3): van de 15.900 bedrijven zonder opvolger behoren 11.500 (72%) tot deze drie bedrijfstypen.

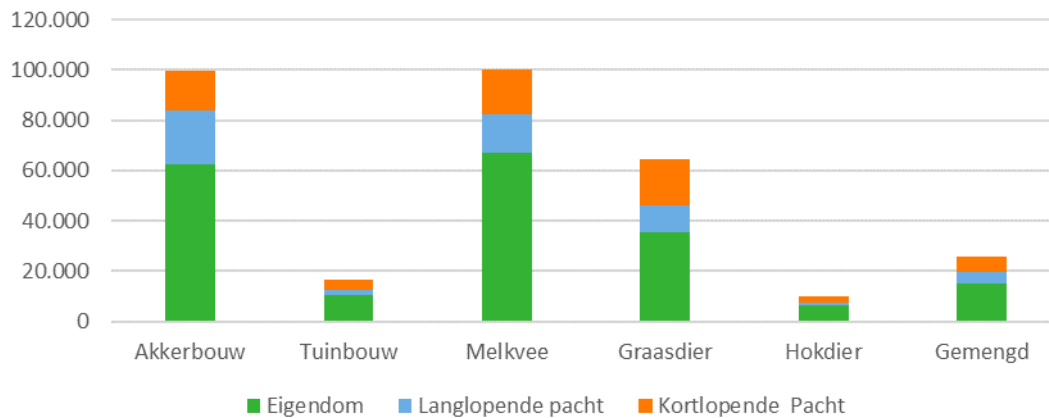
Toekomstig aanbod landbouwgrond

Uitgangspunten bij raming

Het areaal landbouwgrond op bedrijven met een bedrijfshoofd zonder opvolger kan worden gezien als een indicatie voor het toekomstig aanbod van landbouwgrond. Hierbij wordt ervan uitgegaan dat gedwongen bedrijfsbeëindiging in de landbouw net zoals in het verleden niet vaak voorkomt, met name niet in de grondgebonden landbouw. Het aanbod van grond wordt in deze situatie vooral bepaald door bedrijven die stoppen bij gebrek aan een opvolger. Het areaal landbouwgrond dat nu in gebruik is bij de bedrijven met een bedrijfshoofd van 55 jaar of ouder zonder opvolger is dan een indicatie voor het aanbod van landbouwgrond op de middellange termijn. Verder wordt verondersteld dat de bedrijven met een bedrijfshoofd jonger dan 55 jaar, bedrijven met een bedrijfshoofd van 55 jaar en ouder met een opvolger en bedrijven met rechtspersoonlijkheid op de middellange termijn worden voortgezet.

Bedrijven zonder opvolger gebruiken 18% van het totale landbouwareaal

De bedrijven zonder opvolger hebben 317.000 hectare landbouwgrond in gebruik, ofwel 18% van het totaal areaal landbouwgrond van 1,8 mln. ha. Deze grond is in hoofdzaak te vinden op de melkvee-, akkerbouw- en graasdierbedrijven (figuur 4): samen hebben deze bedrijven 83% van het areaal landbouwgrond op bedrijven zonder opvolger in gebruik.

Figuur 4 Areaal (ha) cultuurgrond op persoonlijke bedrijven met bedrijfshoofd 55 jaar of ouder zonder opvolger naar bedrijfstype en gebruikstitel grond, 2023

Bron: CBS-Landbouwtekening, bewerking Wageningen Economic Research.

Meer grond in eigendom en langlopende pacht

Het areaal landbouwgrond op bedrijven zonder opvolger is in hoofdzaak in eigendom van de gebruiker (62%). De rest van het areaal is in gebruik op basis van langlopende pachtvormen (18%; in hoofdzaak reguliere pacht, en verder erfpacht en geliberaliseerde pacht langer dan zes jaar), en kortlopende pachtvormen (20%; overige formele pachtvormen en informele pacht). Voor het totale areaal cultuurgrond zijn de aandelen respectievelijk 58% (eigendom), 17% (langlopende pacht) en 25% (kortlopende pacht).

Ontwikkeling opvolgingssituatie tussen 2020 en 2023

Lichte daling van het aantal bedrijven zonder opvolger

Tussen 2020 en 2023 is het percentage bedrijven met een bedrijfshoofd van 55 jaar of ouder gestegen. In 2020 was 57% van de persoonlijke ondernemingen in handen van iemand van 55 jaar of ouder, terwijl dit in 2023 is toegenomen naar 61%. Ondanks deze vergrijzing is het aantal bedrijven zonder opvolger licht afgenomen van 16.200 in 2020 naar 15.900 in 2023. Dit betekent dat het opvolgingspercentage voor bedrijven met oudere bedrijfshoofden enigszins is verbeterd, van 41% in 2020 naar 43% in 2023.

Beperkte toename toekomstig aanbod van landbouwgrond door gebrek aan opvolging

Ondanks deze lichte verbetering blijft de opvolgingsproblematiek aanzienlijk. Dit blijkt ook uit het feit dat bedrijven zonder opvolger nog steeds een significant deel van het landbouwareaal in gebruik hebben, wat kan leiden tot een aanmerkelijke verschuiving in het gebruik van landbouwgrond op de middellange termijn. Terwijl in 2020 ongeveer 17% van het totale landbouwareaal in gebruik was bij bedrijven zonder opvolger, is dat percentage in 2023 gestegen naar 18%. Dit vertaalt zich in een (beperkte) stijging van 315.000 hectare in 2020 naar 317.000 hectare landbouwgrond in 2023 die op de middellange termijn op de markt kan komen door bedrijfsbeëindigingen bij gebrek aan opvolging.

Slotopmerkingen

Aanbod is versnipperd

Het potentiële toekomstige aanbod van landbouwgrond is versnipperd over veel bedrijven (de bedrijven zonder opvolger zijn gemiddeld 20 ha groot; bijna de helft (45%) van deze bedrijven heeft een oppervlakte van minder dan 10 ha). Verder is een behoorlijk deel (38%) van het potentieel aanbod van landbouwgrond niet in eigendom van de bedrijven zonder opvolger, maar in handen van verpachters, waaronder landbouwbedrijven. Dat kunnen overigens bedrijven zijn die op termijn worden beëindigd en nu grond verpachten.

Aannames niet zeker

Dit bericht biedt een globale berekening van het toekomstig aanbod van landbouwgrond op basis van aannames. Bedrijven die nu geen opvolger hebben, kunnen toch een opvolger krijgen, of worden overgenomen door zij-instromers die zich richten op multifunctionele activiteiten/niches in de korte keten op bedrijven met relatief weinig grond. Daarnaast kan een eigenaar, ook na beëindiging van het bedrijf, ervoor kiezen de grond in eigen gebruik te houden. Tegelijkertijd is het mogelijk dat bedrijven met een potentiële opvolger toch niet overgenomen worden, bij voorbeeld door een aantrekkelijker baan buiten het bedrijf of doordat de financiering onverhoopt niet rondkomt.

Meer informatie

Dr. P.J. Woltjer, senior onderzoeker
T +31 (0)70 3358 155
E jop.woltjer@wur.nl
www.wur.nl/economic-research

Oktober 2024